

Uvedení do didaktiky češtiny jako nemateřského jazyka

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

Dobrý den.

Jmenuji se Josef Zemek, jsem z Prahy a
jsem učitel češtiny.

A Vy?

O čem to bude?

- Dítě a jazyk Výslovnost
- Mluvnice Slovní zásoba
- Jazykové funkce Poslech
- Čtení Psaní
- Sociokulturní minimum

Jazyk jako dveře domova

- mateřský jazyk – domov
- jazyk v nové vlasti – dům, kam děti přišly na návštěvu. Nemohou tam hned začít bydlet. S každou další návštěvou o trochu více zdomácní.

Dítě jako tvůrce významu

- Dítě
 - vytváří význam
 - se aktivně snaží porozumět světu: klade otázky, chce vědět
 - staví své poznání na základě manipulace s objekty a myšlenkami (jako filozof/myslitel)
 - hledá záměr a důvod toho, co vidí dělat ostatní
- jeho porozumění je omezeno zkušeností, je klíčové pro porozumění tomu, jak reagují na úkoly a aktivity

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Praha – pól růstu ČR

Kuchař je umělec a psycholog a stratég

- Zastavte na chvíli video.
- Napište, jaké role, úlohy, profese... plníte tím, že učíte cizince. Je jedno, jakého věku. Použijte slovesa v přítomném čase.
- Například: Pomáhám mu/jí s ... Zprostředkuji mu/ji ...

- Už to opravdu máte? Prosím pošlete mi to na adresu zemkuv@seznam.cz

Učitel

- Pomocník Partner Zprostředkovatel

Uvedení do didaktiky češtiny jako nemateřského jazyka část 1b

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

Učitel

- Pomocník Partner Zprostředkovatel

Dítě a jazyk

- **co musí a co ještě nemusí umět začátečník**
- **sebehodnocení**
- **testování**

Co učíme při češtině

	rodilí (SŠ)	nerodilí (zač.)
• jazykový systém	ano	částečně
• terminologie		
• rozvoj myšlení		
• jazyk. kultura		
• spisovný jazyk		
• hovorový jazyk		

Písmo
Čtení
vývoj jazyka
Stylistika
dorozumět se
Konverzace
Slovíčka
multikultura

Uvedení do didaktiky češtiny jako nemateřského jazyka část 1c

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

Co učíme při češtině

	rodilí (SŠ)	nerodilí (zač.)
• jazykový systém	ano	částečně
• terminologie	ano	základy
• rozvoj myšlení	ano	ne
• jazyk. kultura	ano	ne
• spisovný jazyk	ano	ano
• hovorový jazyk	ne	ano

písmo	ne	někdy
čtení	ne	ano
vývoj jazyka	základy	ne
stylistika	ano	někdy
dorozumět se	ne	ano
konverzace	ne	ano
slovíčka	ne	ano
multikultura	ne	někdy

Co je to „učit cizí jazyk“?

= vést žáky k ovládnutí 5 komunikačních dovedností

- Poslech s porozuměním
- čtení s porozuměním
- mluvení
- psaní
- interakce
- ... sociokulturní kompetence

Společný evropský referenční rámec pro jazyky

- co musí a co ještě nemusí umět začátečník
- sebehodnocení
- testování

Stupně jazykových znalostí podle SERRJ

- A – uživatel základů jazyka
 - A1 (Breakthrough) – začátečníci/falešní začátečníci
 - A2 (Waystage) – falešní začátečníci/mírně pokročilí
- B – samostatný uživatel
 - B1 (Threshold) – mírně pokročilí
 - B2 (Vantage) – středně pokročilí
- C – zkušený uživatel
 - C1 (Effective Operational Proficiency) – pokročilí
 - C2 (Mastery) – pokročilí /profi
 - (podrobněji tudy a tudy)

Evropské jazykové portfolio

- **2 základní cíle:**
- **1. Rozvoj autonomie osoby, která se učí jazyku a interkulturní vnímavosti**
- **2. Nástroj ke zjištění výsledků učení jazykům, zaznamenání zkušeností s učením a používáním jazyka**
- **Je to osobní dokument uživatele jazyka. 3 části:**
- **Jazykový pas Jazykový životopis Sbírka**
(Dossier)

- Vydáno pro:
 - žáky do 11. let
 - žáky a žákyně ve věku 11-15 let
 - studenty ve věku 15 – 19 let
 - dospělé studenty
- EJP v 6 jazycích je na <https://ejp.rvp.cz>

Deskriptory pro češtinu jako druhý jazyk

- děti do 11 let A1, A2, B1
- 11–15 let A1, A2, B1
- 15–19 let A1, A2, B1, B2
- 19+ let A1, A2, B1, B2

3a

Poslech s porozuměním

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

- nejobtížnější dovednost
- její nezvládnutí (i částečné) může působit potíže, které se později odstraňují obtížně a pomalu
- tvůrčí proces - propojení slyšeného textu s jeho významem.

Student na úrovni A1

- vnímá a rozpozná charakteristické rysy zvukové podoby češtiny
- identifikuje zvukové jednotky nesoucí význam
- interpretuje celkový význam sdělení
- redukuje vyslechnutý text na nejpodstatnější informace

Požadavky na osvojení

Poslech jako komplexní řečová dovednost zahrnuje

- znalost příslušných jazykových prostředků
- tzv. dílčí dovednosti (kontextový odhad, vyvozování a předvídání, paměť, představivost)

Při nácviku je třeba rozlišovat komunikační situace, v nichž je poslech:

- určený k recepci bez interakce (předpověď počasí, výzvy policie);
- součástí procesu komunikace (při recepci se posluchač současně připravuje na následnou produkci v cizím jazyce).

Žák

- rozpozná hranice známých slov, slovních spojení, syntaktických konstrukcí
- využije pauzy v textu k analýze vyslechnutého textu
- kompenzuje neporozumění

Výběr materiálu

- podle SERRJ má poslech zachycovat autentické komunikační situace
- to je nejen pro úplné začátečníky velmi těžké
- vycházíme z adaptovaných poslechů, ty doplňujeme autentickými.

Napište mi příklady nahrávek vhodných pro úroveň A1 a A2.

3b

Poslech s porozuměním

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

Ještě k výběru materiálu

Vhodné typů textů pro úroveň A1:

- hlášení ve veřejných dopravních prostředcích, na nádražích, letištích;
- předpovědi počasí v rozhlase;
- pokyny policie, hasičů, organizátorů, výstražná zvolání;
- pokyny a dotazy lékaře;
- informace o pohybu v prostoru, o cestě;
- komunikační situace při nakupování, v restauraci.

Na úr. A1 používáme nahrávky brz zvuků okolního prostředí.

Základní přístupy k výuce poslechu v učebnicích

- a) v rámci 1 lekce 1-2 delší adaptované poslechovy určené k nácviku poslechu
- b) více adaptovaných poslechů určených hlavně k ústnímu nácviku jazykových prostředků
- c) v učebnici jsou vedle adaptovaných poslechových textů i autentické poslechové texty určené k nácviku dovedností podle SERRJ

Fáze vnímání a chápání zvukového textu

- sluchové vnímání textu bez dešifrování smyslu (akustické vnímání)
- upřesňování deformovaných zvukových obrazů (asimilativní doplnění)
- identifikace doplněných obrazů slov s jejich významem (pochopení)
- pochopení smyslu výpovědi se zřetelem ke kontextu (interpretace)

Možný postup výuky

a) aktivity před poslechem

- motivovat studenta k poslechu, navodit kontext
- aktivizovat známou slovní zásobu, klíčová slova, mluvnické struktury

b) aktivity při vlastním poslechu

- ověřující globální porozumění
- výběr správné odpovědi ze 3-4
- výběr pravdivé odpovědi
- přiřazení správné informace (např. šipkou)

- ověřující selektivní porozumění
 - vypisování klíčových slov
 - vyhledávání slov, která student slyšel
 - doplňování vynechaných slov;
 - nahrazování slov v textu

- ověřující detailní porozumění
 - přiřazení slyšeného textu k obrázkům, k jiným psaným textům;
 - seřazení správného pořadí vět v předloženém textu;
 - odpověď na detailní otázky ke slyšenému textu

c) aktivity po poslechu

- odpovědi na otázky (Kdo? Co? Kde? Kdy? Jak?

Proč?);

- pantomima
- převyprávění obsahu textu vlastními slovy;
- využití autentických poslechových textů po předchozím nácviku dané komunikační situace

Doporučení

- do každé hodiny zařazovat krátká cvičení na poslech s porozuměním
- dbáme, aby student slyšel text minimálně 2–3x
- poslechový text nepřerušujeme
- diskutabilní - diktáty: spojují poslech s dovedností zapsat slyšený text
- snažíme se, aby student měl co nejvíce možností k imitování slyšeného textu

Příklad - Rodina

(adaptovaný poslechový text viz New Czech Step By Step, s. 29)

1. před poslechem – pomocí obrázků aktivizujeme slovní zásobu k tématu (minirodokmen)

2. Vlastní poslech_

– při 1. poslechu si studenti zapisují (/ kreslí, které členy rodiny znají;

- při 2. poslechu si zapisují jména a profese osob,

- při 3. poslechu zapisují jejich vlastnosti nebo mohou doplňovat vynechaná slova v textu

3. Aktivita po poslechu – řešení úkolů

4. Studenti během posledního poslechu sledují text včetně doplněných informací.

Obtíže při osvojování

Fyziologické

vady sluchu (např. nedoslýchavost posluchače);

Psychologické

- strach z nedorozumění
- nedostatek zájmu
- nedostatek soustředění
- potřeba detailního porozumění (jako v mateřském jazyce)
- dezinterpretace neverbálních signálů (přímý poslech)
- neznalost sociokulturního kontextu

Jazykové

- neschopnost rozlišit české hlásky a hranici slov
- neznalost použitých jazykových prostředků

Obtíže spojené s nedostatečně osvojenou poslechovou technikou

- neschopnost odhadnout význam určité pasáže z kontextu
- nesprávná globální a selektivní recepce
- neznalost kompenzačních strategií

Jiné

- komunikace s rodilým mluvčím, který se nepřizpůsobuje - vysoké tempo řeči, nedbalá výslovnost

- hluk, zkreslení zvuku (telefon), povětrnostní podmínky;
- velká vzdálenost mluvčích..

4

Trénujeme výslovnost

Josef Zemek
zemkuv@seznam.cz

Žák na úrovni A1

- rozliší v promluvě české hlásky (i jejich kombinace) a rozdíl mezi nimi.
- umí vyslovit jednotlivé hlásky a jejich kombinace
- vyslovuje tak, že mu rodilý mluvčí rozumí.

Náležitě zvládnutí výslovnosti v českém jazyce:

- umožňuje cizinci komunikovat;
- vytváří o cizinci první pozitivní dojem
- rozhoduje, zda / do jaké míry se bude rodilý mluvčí snažit s cizincem komunikovat.

Její nezvládnutí (i částečné) může působit potíže, které se později odstraňují obtížně a pomalu (fosilizace)

Požadavky na osvojení

- zachovává délky samohlásek
- neváže délku samohlásek na slovní přízvuk
- neredukuje samohlásky
- vyslovuje dvojhlásky
- rozezná souhlásky: sykavky, polosykavky atd.
- znát výslovnost j ve skupinách ia, ie, ii, io, iu;
- vyslovuje správně slabiky zapsané jako di, ti, ni
- rozezná samohlásky a likvidy (r, l) jako centra slabiky
- správně identifikuje skupiny souhlásek, ví o (nespisovnosti) zjednodušování výslovnosti souhláskových skupin
- ví o (ne)znělosti souhlásek a o základních pravidlech asimilace

Ráz - žák by o něm měl vědět
Přízvuk patří na 1. slabiku fonetického slova
Intonace - žák je má poznat a používat

Hlavní zásady při výuce výslovnosti

- se začátečníkem mluvíme pomalu, zřetelně, spisovně
- povzbuzujeme žáka ke komunikaci, nenecháme se odradit množstvím pauz a odmlk.
- podporujeme, aby vnímal autentické promluvy rodilých českých mluvčích
- výslovnostní jevy nacvičujeme nejprve izolovaně, poté společně a ostatními jevy
- zaměřujeme se vždy na konkrétní jeva trénujeme ho v jeho komplexnosti, např. délku procvičujeme u všech vokálů.
- nácvik výslovnosti je přirozenou součástí každé lekce

- *výslovnost nacvičujeme i při činnostech, jež primárně nejsou zaměřeny na výslovnost*
- pomáhá, když je vyučující obeznámen se zvukovou rovinou jazyka studenta
- nezaměňujeme hlásku za písmeno
- žák hlásky nejdříve vnímá v rámci poslechových cvičení, až posléze je usouvztažňuje s grafickým systémem

Nácvik – doporučené činnosti

Apercepční cvičení (žák si zakryje jednou rukou ucho, druhou ústa a opakuje si slovo tak, že ho slyší jen on; napodobování výslovnosti, sborové opakování nebo rytmické skandování, mnemotechnické a mimické pomůcky a postupy, klepání tužkou / míchání hrnce / dirigování na první přízvuknou slabiku;

Samostatné výslovnostní cvičení

Memorování základních jednoduchých dialogů a frází

Hlasité čtení se zaměřením na výslovnost

Cvičení s fonet. kontrasty typu To není Anna Poláková, to je
Jana Poláčková

- je nutné studenta důsledně opravovat

Obtíže při osvojování

- fyziologické

- vady sluchu či mluvidel.
- „neshoda“ v používání artikulačních orgánů

- psychologické

- strach z nedorozumění
- nejistota
- strach z neúspěchu, nutnost vyrovnat se s potížemi při tvoření hlásek;
- neochota opakovat obtížně vyslovitelné hlásky před ostatními;
- stres při neustálém opravování výslovnosti vyučujícím i u činností zaměřených na plynulost

jazykové

- jiné tvoření hlásek než v rodném jazyce studenta (interference z rodného jazyka)
- neexistence hlásky

jiné

- hluk, špatný signál;
- špatná viditelnost mluvčích (nemožnost využít mimojazykových prostředků)

Prověřování osvojení

- průběžná, soustavná a důsledná kontrola toho, zda student hláskám rozumí a zda je umí správně vyslovit, je nutná při všech činnostech
- porovnání cizincovy výslovnosti s výslovností vzorovou
- výslovnost lze testovat v rámci mluvení či hlasitého čtení